

му потрібні нові, масштабніші дослідження більш репрезентативного кола історичних подій історії українського народу для пошуку таких, які єднують регіональні й ідеологічні групи громадян України (с. 71).

Лідером за негативними оцінками 2006 р. були другий Президент України Леонід Кучма (його діяльність негативно оцінили 71% громадян, а позитивно — лише 16%) та радянський вождь Йосип Сталін (його діяльність негативно оцінили 59% громадян, а позитивно — 23%). Але слід звернути увагу, що й у сучасній Україні близько чверті всіх громадян позитивно оцінюють роль диктатора Йосипа Сталіна.

На підставі проаналізованого матеріалу автори роблять висновки, що в Західній Україні переважає власне національно-демократична модель ставлення до історичних постатей, у Центральній Україні — суперечлива національно-проросійська, на Південному Сході — радянсько-проросійська, в Донбасі та Криму — російсько-радянська. При цьому ставлення до перших Президентів незалежної України є негативним у всіх регіонах України. Загалом можна констатувати, що масова історична свідомість громадян досить консервативна, змінюється дуже повільно й не однаковою мірою в різних регіонах України. І цього не можна не враховувати в державній соціокультурній політиці, особливо — інформаційно-просвітницькій.

Насамкінець відзначимо, що збірник матеріалів написано легкою мовою, він може стати в нагоді не лише академічним науковцям, й усім, хто цікавиться інтелектуальною історією.

Т. В. Шевчук

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

УДК 94(477):378:6

**ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ
НАУКОВИХ ТА ІНЖЕНЕРНИХ КАДРІВ НА СТОРІНКАХ
ЖУРНАЛУ «ПИТАННЯ ІСТОРІЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ»**

T. Shevchuk

*National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute»*

***Problems of Scientists and Engineers Training
in the Magazine «Питання історії науки і техніки»***

В статті визначено специфіку висвітлення проблематики, пов'язаної з підготовкою наукових та інженерних кадрів у одній із рубрик журналу «Питання історії науки і техніки» від його заснування до 2015 р.

Ключові слова: журнал, інженерні кадри, історія науки і техніки.

The illumination specific of the range of problems, related to scientific and engineering personnels training in one of magazine headings «Питання історії науки і техніки», is analyzed in this article. The author an author overcame a period from 2007, when a magazine began to be published, till 2015.

The articles from heading «Training of scientific and engineering brainpower» in a magazine «Питання історії науки і техніки» published during investigated period are saturated by interesting, often not popular facts, but their structure only conditionally follows the requirements declared in edition. It testifies to the loyal relation during a selection in every number to the authors who give materials to the adopted heading. Such politics can be the consequence of that an editorial board aims, that so important range of problems was illuminated regularly, in fact even especially the descriptive articles, in opinion of its members, have a value both for the further researchers of similar themes and for the teachers of history and disciplines on a standard «Prelude of speciality». In future it is expedient to analyse illumination of history of training of scientific and engineering personnels in other professional editions of independent Ukraine.

Keywords: magazine, engineering brainpower, history of science and technique.

В статтє определена специфика освещения проблематики, связанной с подготовкой научных и инженерных кадров в одной из рубрик журнала «Питання історії науки і техніки» от его основания до 2015 г.

Ключевые слова: журнал, инженерные кадры, история науки и техники.

Фахове видання з історичних наук «Питання історії науки і техніки» видається з 2007 р., виходить 4 рази на рік (при цьому періодичність дотримувалась протягом усього періоду, лише 2007 № 3 було об'єднано з № 4). Провідна тематика — дослідження проблем пам'яток науки і техніки, а також студії з історії науки і техніки; також тут розміщується інформація про спеціалізовані наукові новини [31], засновник — Центр пам'яткознавства Національної академії наук України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури [30]. Отже, вивчення змісту журналу дасть змогу глибше осмислити сучасний рівень публікацій, присвячених історії науки і техніки в цілому та її окремих проблем. Одна з таких проблем — історія підготовки вчених та інженерів. Її дослідження актуальне, оскільки на сьогодні сама суть відповідної підготовки є одним із дискусійних питань на різних рівнях.

Мета статті — визначити специфіку висвітлення проблематики, пов'язаної з підготовкою наукових та інженерних кадрів у одній із рубрик журналу «Питання історії науки і техніки» від його заснування до 2015 р.

Перш за все, зазначена рубрика була у двох номерах 2007 р., у кожному — по 1 статті [39; 40], трьох номерах 2008 р. (крім № 2), у № 4 — 2 статті [5; 6; 23; 32], № 3 за 2010 р. — 1 стаття [29], № 1 і № 4 2011 р. — по 1 статті [28], № 1 (1 стаття) і № 3 (2 статті) за 2013 р. [2; 3; 25; 27], № 1 і № 4 за 2014 р. — по 1 статті [33; 36], № 1 і № 2 за 2015 р. — по 1 статті [22; 37], її бракувало тільки в 2009 та 2012 рр. Всього в рубриці за досліджуваний період вийшло 17 статей.

Коло авторів, котрі подавали статті до рубрики «Проблеми підготовки наукових та інженерних кадрів», було проаналізовано за такими параметрами: чи є серед них члени редколегії видання; по скільки авторів припадає на кожну статтю; яку науку вони представляють.

З членів редколегії (включно з головою та відповідальним секретарем) у рубриці видали по одній статті Л. М. Бесов та В. О. Добровольський [2; 6].

З 17 статей 14 мають по одному автору, 2 — двох, а одну написало троє осіб [2; 3; 5; 6; 22; 23; 25; 27–29; 32–34; 36; 37; 39; 40], отже, дослідники не дуже прагнуть використати досить ліберальну до співавторства політику редколегії.

Більше, ніж 1 раз публікувалися І. М. Черниш (2 статті) [39; 40] й А. Г. Корольов (3 статті) [27–29]. Зрештою, І. М. Черниш (Шульга) захистила кандидатську дисертацію «Становлення і розвиток хімії у Харківських технологічному та хіміко-технологічному інститутах (1885–1949 рр.)» [41]. Тож її активність можна пояснити заінтересованістю в захисті дисертації. Натомість А. Г. Корольов усі згадані роботи написав уже як кандидат ветеринарних наук. Усі вони присвячені становленню ветеринарної освіти [27–29], тож можуть бути проявом любові автора до історії власної спеціальності.

Загалом серед дослідників, чий матеріал було прийнято до рубрики, 1 представляє ветеринарні науки, 2 — біологічні, є 4 автори від фізико-математичних, 2 — від технічних, 7 — від історичних наук, а також 1 інженер-електрик [1–6; 22–40].

Також проаналізуємо зміст публікацій (надалі науковий ступінь або посада автора наводяться на час публікації). Про структуру робіт згадується, оскільки у журналі (майже в кожному номері) з року в рік виходить пам'ятка для авторів, де вказано, що в основній частині статті у довільній формі слід навести постановку завдання, актуальність теми, огляд останніх досліджень з проблеми, виділення невирішених завдань, виклад матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів, висновки і перспективи подальших досліджень [7–21].

Почнемо з тих праць, які підготували не історики за фахом.

У статті доктора фізико-математичних Наук В. О. Добровольського окреслено історію викладання і розвитку математичних досліджень на математичних кафедрах Київського політехнічного інституту протягом 1960–1980-тих рр. Саме цей період науковець вважає дуже продуктивним [6, с. 33]. Простежено історію кафедри В. А. Зморевича [6, с. 33–38], кафедри математичної фізики [6, с. 38–41], оновленої кафедри вищої математики [6, с. 41–43]. В цілому, завдяки дуже щільно сконцентрованим у статті прикладам (переважно наведено основні досягнення працівників відповідних кафедр), можна з'ясувати, що вкладалося у вживане в ній поняття «Плідна творча науково-педагогічна діяльність» [6, с. 39]. На початку статті її автор наводить тезу про те, що «У всі роки існування НТУУ «КПІ» викладання математики велось тут на високому науково-методичному рівні у відповідності до запитів подальшого розвитку цієї науки та розвитку народного господарства» [6, с. 33]. Подальша підбірка фактичного матеріалу ілюструє цю тезу, більше схожу на висновки, з яких В. О. Добровольський вирішив розпочати виклад.

Кандидат фізико-математичних наук Е. М. Добровольська і Т. В. Авдєєва присвятили роботу історії своєї кафедри математичної фізики за останні на момент публікації (2008) два десятиліття [5, с. 2]. Розпочинається стаття з інформації про склад кафедри [5, с. 2] та коротких біографічних довідок про її працівників [5, с. 2–8] і завершується описом підрозділу, актуальним на 2008 р. [5, с. 8–10]. Замість висновків автори запрошують читачів: «Детальніше із здобутками викладачів можна ознайомитись на сайті кафедри математичної фізики ФМФ та на окремих сайтах кожного викладача кафедри» [5, с. 10].

Кандидати технічних наук Л. Р. Слободян і В. І. Чибеліс та інженер-електрик Н. В. Трофимова висвітлили становлення і розвиток теоретичних основ електроніки як навчальної дисципліни та наукового напряму в різних регіонах України [33, с. 2–11]. В хронологічній послідовності викладено головні події в розвитку викладання ТОЕ у Харкові [33, с. 4–5], Києві [33, с. 5–8], Львові [33, с. 8–9], Одесі [33, с. 9–10], Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі, Миколаєві, Вінниці, вказується що дисципліна викладається в 19 вищих навчальних закладах України [33, с. 10]. Як вступ було використано пояснення, що таке електротехніка й теоретичні основи електроніки [33, с. 2–3], а замість висновків констатовано, що «в Україні у вищих навчальних закладах сформувалась і успішно розвивається фундаментальна електротехнічна дисципліна “теоретичні основи електротехніки” як комплексна науково-технічна та науково-педагогічна система» [33, с. 11].

У статті Головного конструктора Інституту фізики НАН України [26, с. 2–3] Б. В. Кожушка розглядається становлення та розвиток фізики (як навчальної дисципліни і як фундаментальної науки) в Національному університеті «Львів-

ська Політехніка» [25, с. 2] до 13 січня 1921 р., коли Політехнічну школу перейменували у вищий технічний заклад «Львівська політехніка» [25, с. 11]. Зроблено це через характеристику завідувачів кафедр і провідних професорів Львівської політехніки з середини XIX ст. При цьому історію викладання фізики автор тісно пов'язує з історією розвитку навчального закладу загалом [25, с. 2–11].

Доктор біологічних наук, член-кореспондент НАНУ І. П. Григорюк і аспірант кафедри фізіології, біохімії рослин та біоенергетики Національного університету біоресурсів і природокористування України Є. М. Богач зосередили увагу на організаторській, педагогічній і науковій діяльності видатного вченого-фізіолога й біохіміка рослин, педагога С. І. Лебедева на посаді ректора Української сільськогосподарської академії [3, с. 17]. В цій статті, на відміну від згадуваних робіт В. О. Добровольського, Е. М. Добровольської і Т. В. Авдєєвої, Л. Р. Слободяна, В. І. Чибеліса та Н. В. Трофимової, Б. В. Кожушка, чітко виписано такі структурні блоки, як актуальність теми [3, с. 17], історіографія (поділено на радянську 1960–1980-х років і сучасну українську) [3, с. 17–18], джерельна база [3, с. 18]. Джерельну базу поділено на архівні документи, опубліковані офіційні документи, науково-публіцистичні праці та публічні промови С. І. Лебедева, мемуари, спогади про вченого, науково-публіцистичну та документальну літературу, змі [3, с. 18]. Тобто, хоча єдиного критерію типології немає, джерела все-таки систематизовано і враховано, що кожного з їх типів потрібен особливий підхід. Висновок — теза про те, що внесок С. І. Лебедева у розбудову та розвиток Української академії сільськогосподарських наук був неоціненний — поставлено перед викладом фактів [3, с. 18], які її ілюструють [3, с. 18–21], як і в статті В. О. Добровольського.

Кандидат ветеринарних наук А. Г. Корольов у статтях показав етапи зародження та розвитку ветеринарних учбових і наукових закладів на Харківщині [19, с. 15–22]; висвітлив становлення ветеринарної освіти в Російській імперії у зв'язку з розвитком ветеринарії в Петербурзькій медико-хірургічній академії [18, с. 17–20]; простежив етапи зародження й розвитку Харківського ветеринарного інституту, внесок видатних учених-ветеринарів у вітчизняну ветеринарну науку [27, с. 2–10]. Усі три статті насичені фактами, але радше описові й не містять висновків-узагальнень [27, с. 10; 28, с. 17; 29, с. 22].

Щодо праць істориків, то доктор історичних наук Л. М. Бесов поставив за мету обґрунтувати, чому необхідно вдосконалити викладання і організацію науково-дослідної роботи з історії науки і техніки у вищій школі України на прикладі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» [2, с. 13]. Автор пояснив, як у навчальному посібнику

«Наука і техніка в історії суспільства» (2011 р.) вдалося показати, що історія науки і техніки «є стрижнем навчальних дисциплін, які викладаються у вищій технічній школі» [2, с. 13–14], навів методологічні докази на користь викладання цього предмету [2, с. 14], показав, на якому рівні історію науки і техніки викладають у світі [2, с. 14–15] та в Харкові [2, с. 15–16]. Також процитовано окремі положення з рішення Північно-Східного наукового Центру МОН і НАН України щодо дисципліни [2, с. 16–17]. В підсумку Л. М. Бесов висловив рекомендації щодо того, як можна створити інтегровану навчальну програму з історії України для вищого технічного закладу [2, с. 18]. Отже, статтю можна віднести радше до типу науково-методичних публікацій.

Кандидат історичних наук О. Є. Тверитникова поставила за мету, спираючись на масив архівних матеріалів проаналізувати особливості вдосконалення системи підготовки наукових кадрів для електротехнічного науково-освітнього і промислового комплексу України в 1970–1980 рр. [37, с. 15]. Мету роботи при цьому чітко сформульовано.

Проблема розглядається на матеріалах провідних вищих технічних навчальних закладів та Інституту електродинаміки АН УРСР [37, с. 15]. Її актуальність та історіографію вписано в основний текст статті [37, с. 15], а джерельну базу (нормативно-правові документи й архівні матеріали) — в анотацію [22, с. 15] та, звісно, список використаних матеріалів [37, с. 20–21]. О. Є. Тверитникова простежила особливості функціонування аспірантури й докторантури на тлі освітньої державної політики другої половини ХХ ст. і зробила висновок, що 1970–1980 рр. стали періодом удосконалення форм і методів підготовки наукових кадрів на тлі екстенсивного розвитку науки [37, с. 15–20].

Кандидат історичних наук С. С. Сергієнко конструктивно розкрив основні фактори, які вплинули на розвиток освіти в бджільництві України кінця ХVІІІ — початку ХХ ст., визначив етапи розвитку, мережі поширення, загальну кількість навчальних закладів і результати їх діяльності в підготовці кваліфікованих бджолярів [32, с. 2–7]. Робота структурована (актуальність [32, с. 2], історіографічний огляд [32, с. 2–3], мета [32, с. 3], основний виклад [32, с. 3–7], висновок [32, с. 7]). Діяльність видатних бджолярів простежується в контексті загальної економічної та культурної ситуації відповідних періодів.

Кандидат історичних наук, доктор філософії О. Л. Сорочинська присвятила статтю передісторії створення Харківського практичного технологічного інституту, історії його побудови. Проаналізувала роль інституту в підготовці кадрів для паровозобудування [34, с. 55]. Вступної частини з постановкою проблеми бракує, відразу починається виклад основного матеріалу [34, с. 55–62], який завершується висновками, в котрий автор дала оцінку досліджуваному навчальному закладу з погляду його внеску в розвиток технічної освіти України [34, с. 62–63].

Старший науковий співробітник Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПКС С. Ю. Зозуля присвятив роботу інфраструктурі Ніжинської науково-дослідної кафедри історії культури та мови (ННДК) в контексті становлення Ніжинської вищої школи, а також розвитку освіти й культури в регіоні [23, с. 8–15]. За особливостями структури робота подібна до статті О. Л. Сорочинської.

Асистент кафедри політології і соціології (Національний університет харчових технологій) В. В. Жук розкрив роль Головного педагогічного інституту та Дєрптського професорського інституту в підготовці науково-педагогічних кадрів для університетів Наддніпрянської України дореформеного ХІХ ст. (Харківського імператорського та Київського імператорського св. Володимира) [22, с. 38–45]. У статті є постановка проблеми [22, с. 38], історіографічний огляд [22, с. 38], основний виклад, у якому приклади видатних діячів органічно вписано в загальні тенденції розвитку університетів ХІХ ст. [22, с. 38–45], висновок [22, с. 45].

Аспірантка І. М. Черниш проаналізувала становлення спеціальної хімічної освіти в першому вищому технічному закладі України — Харківському практичному технологічному інституті [40, с. 33–39]. Було використано багатий архівний матеріал [40, с. 33, 39], що дало змогу простежити умови зародження основних спеціальностей, організації навчання, розглянути матеріально-технічну базу та кадрову політику щодо підготовки інженерів-хіміків [40, с. 33–39]. Також дослідниця опублікувала статтю про студентське наукове технічне товариство у відповідному інституті [39, с. 31–38]. Структура обох робіт подібна до статі В. В. Жука.

В. В. Татарчук (Державний політехнічний музей при НТТУ «КПІ») висвітлив на базі архівних джерел історію підготовки інженерів для цивільної авіації СРСР на авіаційному факультеті Київського машинобудівного інституту (Київського політехнічного інституту) в 1931–1933 рр., тобто до створення Київського авіаційного інституту [36, с. 11–18]. Структура роботи подібна до статті В. В. Жука, але основна частина, де наводяться основні події з історії авіаційного факультету [36, с. 11–18], більш описова.

Отже, статті з рубрики «Підготовка наукових та інженерних кадрів» у журналі «Питання історії науки і техніки» за досліджуваний період, з одного боку насичені цікавими, часто маловідомими фактами, з іншого — їх структура лише умовно відповідає заявленим у виданні вимогам (у фахових істориків — більшою мірою). Це свідчить про досить лояльне ставлення під час відбору в кожен номер до авторів, котрі подають матеріали до названої рубрики. В свою чергу, така політика може бути наслідком того, що редколегія прагне, щоб настільки важлива проблематика висвітлювалася регулярно, адже навіть суто описові статті, на думку її членів, мають цінність як для подальших дослідників подібних тем, так і для викладачів історії та дисциплін на зра-

зок «Вступ до спеціальності». В подальшому доцільно проаналізувати висвітлення історії підготовки наукових та інженерних кадрів у інших фахових виданнях незалежної України.

1. Авдєєва Тетяна Васи́лівна : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://intellect.kpi.ua/profile/atv2>

2. Бесов Л. М. Гуманітарна складова підготовки кадрів у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» / Л. М. Бесов // Питання історії науки і техніки. — 2013. — № 3. — С. 13–19.

3. Богач Є. М. Професор Сергій Іванович Лебедев (1902–1989) — ректор Української сільськогосподарської академії / Є. М. Богач, І. П. Григорюк // Питання історії науки і техніки. — 2013. — № 4. — С. 17–22.

4. Григорюк Іван Панасович : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://tinyurl.com/hjcjg79>

5. Добровольська Е. М. Із історії кафедри математичної фізики (до 110 річниці НТУУ «КПІ») / Е. М. Добровольська, Т. В. Авдєєва // Питання історії науки і техніки. — 2008. — № 3. — С. 2–10.

6. Добровольський В. О. Математика в КПІ у 60–80 рр. ХХ ст. / Добровольський // Питання історії науки і техніки. — 2008. — № 1. — С. 33–43.

7. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2007. — № 2. — С. 52.

8. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2007. — № 3–4. — С. 62

9. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2008. — № 1. — С. 62.

10. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2008. — № 3. — С. 72.

11. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2008. — № 1. — С. 72.

12. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2010. — № 3. — С. 72.

13. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2011. — № 4. — С. 88.

14. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2013. — № 1. — С. 80.

15. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2008. — № 1. — С. 62.

16. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2013. — № 4. — С. 72.

17. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2014. — № 1. — С. 80.

18. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2014. — № 4. — С. 81.

19. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2014. — № 4. — С. 81.

20. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2015. — № 2. — С. 81.

21. До відома авторів // Питання історії науки і техніки. — 2014. — № 4. — С. 81.

22. Жук В. В. До питання про підготовку науково-педагогічних кадрів для університетів Наддніпрянської України дореформеної доби ХІХ ст. / В. В. Жук // Питання історії науки і техніки. — 2015. — № 2. — С. 38–47.

23. Зозуля С. Ю. Структурні утворення Ніжинської вищої школи 1920-х років як центр освітньої, культурної та наукової роботи / С. Ю. Зозуля // Питання історії науки і техніки. — 2008. — № 4. — С. 8–17.

24. Кафедра політології і соціології : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nuft.edu.ua/department/people/kafedra-politologii-sotsiologii-i-prava>

25. Кожушко Б. В. Фізика в найстарішому технічному навчальному закладі України (1844–1920) / Б. В. Кожушко // Питання історії науки і техніки. — 2013. — № 3. — С. 20–28.

26. Кожушко Б. В. До 150-ти річчя відкриття рідких кристалів : [Електронний ресурс] / Б. В. Кожушко, В. А. Шендеровський // Історія науки і біографістика. — 2011. — № 2. — Режим доступу : http://inb.dnsgb.com.ua/2011-2/11_shenderovsky.pdf

27. Королёв А. Г. Из истории создания и развития Харьковского ветеринарного института / А. Г. Королёв // Питання історії науки і техніки. — 2013. — № 1. — С. 2–10.
28. Корольов А. Г. Становлення і розвиток ветеринарної освіти в Росії / А. Г. Корольов // Питання історії науки і техніки. — 2011. — № 4. — С. 17–20.
29. Корольов А. Г. Становлення і розвиток ветеринарної освіти і науки на Харківщині / А. Г. Корольов // Питання історії науки і техніки. — 2010. — № 3. — С. 15–22.
30. Питання історії науки і техніки : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/12630>
31. Питання історії науки і техніки : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://pamjatky.org.ua/?page_id=685
32. Сергиенко С. С. Развитие системы образования в области пчеловодства в Украине (XIX — нач. XX вв.) / С. С. Сергиенко // Питання історії науки і техніки. — 2008. — № 4. — С. 2–7.
33. Слободян Л. Р. Становлення та розвиток теоретичної електротехніки у вищих навчальних закладах України / Л. Р. Слободян, Н. В. Трофимова, В. І. Чибеліс // Питання історії науки і техніки. — 2014. — № 1. — С. 2–11.
34. Сорочинська О. Л. Перші роки діяльності Харківського практичного технологічного інституту та його роль у підготовці інженерних кадрів / О. Л. Сорочинська // Питання історії науки і техніки. — 2011. — № 1. — С. 55–63.
35. Співробітники кафедри : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nubip.edu.ua/node/2786>
36. Татарчук В. В. Авіаційний факультет Київського політехнічного інституту (1931–1933 рр.) / В. В. Татарчук // Питання історії науки і техніки. — 2014. — № 4. — С. 11–19.
37. Тверитникова О. С. Удосконалення системи підготовки і атестації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для електротехнічної галузі України (1965–1980 рр.) / О. С. Тверитникова // Питання історії науки і техніки. — 2015. — № 1. — С. 15–21.
38. Трофимова Наталія Володимирівна : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://tinyurl.com/j238n84>
39. Черниш І. М. Діяльність студентського технічного товариства Харківського технологічного інституту (1902–1929 рр.) / І. М. Черниш // Питання історії науки і техніки. — 2007. — № 3–4. — С. 31–38.
40. Черниш І. М. Основні напрямки підготовки інженерів-хіміків у Харківському практичному технологічному інституті / І. М. Черниш // Питання історії науки і техніки. — 2007. — № 2. — С. 33–39.
41. Шульга І. М. Становлення і розвиток хімії у Харківських технологічному та міко-технологічному інститутах (1885–1949 рр.): автореферат дис. ... канд. іст. наук. 07.00.07. Історія науки і техніки / Шульга І. М. — Харків, 2015. — 20 с.
1. Avdieieva Tetiana Vasylyvna : [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://intellect.kpi.ua/profile/atv2>
2. Biesov L. M. Humanitarna skladova pidhotovky kadrov u Natsionalnomu tekhnichnomu universyteti «Kharkivskiyi politekhnichnyi instytut» / L. M. Biesov // Pytannia istorii nauky i tekhniki. — 2013. — № 3. — S. 13–19.
3. Bohach Ie. M. Profesor Serhii Ivanovych Lebediev (1902–1989) — rektor Ukrainiskoi silskohospodarskoi akademii / Ie. M. Bohach, I. P. Hryhoriuk // Pytannia istorii nauky i tekhniki. — 2013. — № 4. — S. 17–22.

4. Hryhoriuk Ivan Panasovych : [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://tinyurl.com/hjcjg79>
5. Dobrovolska E. M. Iz istorii kafedry matematychnoi fizyky (do 110 richnytsi NTUU «KPI») / E. M. Dobrovolska, T. V. Avdieieva // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2008. — № 3. — S. 2–10.
6. Dobrovolskyi V. O. Matematyka v KPI u 60–80 rr. XX st. / Dobrovolskyi // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2008. — № 1. — S. 33–43.
7. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2007. — № 2. — S. 52.
8. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2007. — № 3–4. — S. 62
9. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2008. — № 1. — S. 62.
10. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2008. — № 3. — S. 72.
11. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2008. — № 1. — S. 72.
12. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2010. — № 3. — S. 72.
13. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2011. — № 4. — S. 88.
14. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2013. — № 1. — S. 80.
15. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2008. — № 1. — S. 62.
16. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2013. — № 4. — S. 72.
17. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2014. — № 1. — S. 80.
18. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2014. — № 4. — S. 81.
19. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2014. — № 4. — S. 81.
20. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2015. — № 4. — S. 81.
21. Do vidoma avtoriv // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2014. — № 4. — S. 81.
22. Zhuk V. V. Do pytannia pro pidhotovku naukovo-pedahohichnykh kadriv dlia universtetiv Naddniproiskoi Ukrainy doreformenoi doby XIX st. / V. V. Zhuk // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2015. — № 2. — S. 38–47.
23. Zozulia S. Iu. Strukturni utvorennia Nizhynskoi vyshchoi shkoly 1920-kh rokov yak tsentr osvითnoi, kulturnoi ta naukovo roboty / S. Iu. Zozulia // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2008. — № 4. — S. 8–17.
24. Kafedra politolohii i sotsiolohii : [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://nuft.edu.ua/department/people/kafedra-politolohii-sotsiolohii-i-prava>
25. Kozhushko B. V. Fizyka v naistarishomu tekhnichnomu navchalnomu zakladi Ukrainy (1844–1920) / B. V. Kozhushko // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2013. — № 3. — S. 20–28.
26. Kozhushko B. V. Do 150-ty richchia vidkryttia ridkykh krystaliv : [Elektronnyi resurs] / B. V. Kozhushko, V. A. Shenderovskiy // Istoriia nauky i biohrafistyka. — 2011. — № 2. — Rezhym dostupu : http://inb.dnsgb.com.ua/2011-2/11_shenderovsky.pdf
27. Koroljov A. G. Iz istorii stozdaniia i razvittia Har'kovskogo veterinarnogo instituta / A. G. Koroljov // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2013. — № 1. — S. 2–10.
28. Korolov A. H. Stanovlennia i rozvytok veterynarnoi osvity v Rosii / A. H. Korolov // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2011. — № 4. — S. 17–20.
29. Korolov A. H. Stanovlennia i rozvytok veterynarnoi osvity i nauky na Kharkivshchyni / A. H. Korolov // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2010. — № 3. — S. 15–22.
30. Pytannia istorii nauky i tekhniky : [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://dspa-cc.nbu.gov.ua/handle/123456789/12630>
31. Pytannia istorii nauky i tekhniky : [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://pamjatky.org.ua/?page_id=685
32. Sergienko S. S. Razvitie sistemy obrazovaniia v oblasti pchelovodstva v Ukraine (XIX — nach. XX vv.) / S. S. Sergienko // Pytannia istorii nauky i tekhniky. — 2008. — № 4. — S. 2–7.

33. Slobodian L. R. Stanovlennia ta rozvytok teoretychnoi elektrotekhniki u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy / L. R. Slobodian, N. V. Trofymova, V. I. Chybelis // Pytannia istorii nauky i tekhniki. — 2014. — № 1. — S. 2–11.
34. Sorochynska O. L. Pershi roky diialnosti Kharkivskoho praktychnoho tekhnolohichnoho instytutu ta yoho rol u pidhotovtsi inzhenernykh kadriv / O. L. Sorochynska // Pytannia istorii nauky i tekhniki. — 2011. — № 1. — S. 55–63.
35. Spivrobitnyky kafedry : [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://nubip.edu.ua/node/2786>
36. Tatarchuk V. V. Aviatsiinyi fakultet Kyivskoho politekhnichnoho instytutu (1931–1933 rr.) / V. V. Tatarchuk // Pytannia istorii nauky i tekhniki. — 2014. — № 4. — S. 11–19.
37. Tverytnykova O. Ie. Udoskonalennia systemy pidhotovky i atestatsii naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh kadriv vyshchoi kvalifikatsii dlia elektrotekhnichnoi haluzi Ukrainy (1965–1980 rr.) / O. Ie. Tverytnykova // Pytannia istorii nauky i tekhniki. — 2015. — № 1. — S. 15–21.
38. Trofymova Nataliia Volodymyrivna : [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <http://tinyurl.com/j238n84>
39. Chernysh I. M. Diialnist studentskoho tekhnichnoho tovarystva Kharkivskoho tekhnolohichnoho instytutu (1902–1929 rr.) / I. M. Chernysh // Pytannia istorii nauky i tekhniki. — 2007. — № 3–4. — S. 31–38.
40. Chernysh I. M. Osnovni napriamky pidhotovky inzheneriv-khimikiv u Kharkivskomu praktychnomu tekhnolohichnomu instytutu / I. M. Chernysh // Pytannia istorii nauky i tekhniki. — 2007. — № 2. — S. 33–39.
41. Shulha I. M. Stanovlennia i rozvytok khimii u Kharkivskykh tekhnolohichnomu ta khimiko-tekhnolohichnomu instytutakh (1885–1949 rr.): avtoreferat dys. ... kand. ist. nauk. 07.00.07. Istoriia nauky i tekhniki / Shulha I. M. — Kharkiv, 2015. — 20 s.

О. В. Махно, В. М. Остапкіна

**АВАРІЯ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС:
ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, ОСМИСЛЕННЯ,
НОВІ ВИКЛИКИ**

(Вибрана бібліографія наукових праць, 2014–2016 рр.)

2016 р. виповнюється 30 років від трагедії для мільйонів людей — аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Необхідність наукового й суспільного осмислення причин та наслідків цієї трагедії очевидна в контексті тих глобальних викликів, котрі стоять сьогодні перед людством у зв'язку з загрозою техногенних і екологічних катастроф. Сподіваємося, що пропонована вибрана бібліографія наукових праць, які побачили світ в Україні у 2014–2016 рр., буде корисною і науковцям, і викладачам, і студентам вищих навчальних закладів, усім тим, хто готовий докласти зусиль для орієнтованого на полідисциплінарний підхід поглибленого вивчення комплексу проблем, пов'язаних з квітневими подіями 1986 р. на ЧАЕС.